

II kaasaegse koreograafia päevad. (2)

Minu balti festivali kohta käivas rapordis oli mitmeid võlgajäämisi, milliseid tahan käesoleva kirjutisega likvideerida. Saime ju nende maipäevade ajal tutvuda uue soome tantsuteatri ansambliga, jälgida kahte kontserti, nägime esinemas - võin julgesti öelda - sensatsiooni väärivat ansamblit ning seal oli veel üks läbi-aegade etendus. Alustaksin viimasega, kuna selle esietendus seostub meid võõrustanud Tallinna teatri "Estonia-" ja selle koduse koreograafi Mai Murdmaa nimega.

Kas oratoorium ...?

Enne kui asuda lavatüki juurde, on kindlasti otstarbekohane tutvustada koreograafi, kuna ta kujutab endast üsnagi erakordset nähtust nõukogude balletielus. Mul pole õrna aimugi sellest, mil viisil peetakse Nõukogude Liidus arvet selliste, juba minevikku vajunud suuruste kohta, nagu seda on Zahharov, Gussev, Jakobson, Vainonen jne. Mai Murdmaa kuulub juba järgmise põlvkonna esindajate hulka, nagu Jelizarjev, Aleksidze, Lebedev ja Tšernõšov. Loomulikult pole siin tegemist pelgalt põlvkondade ja nimede vahetusega - jutt on koreograafilise loomingu uuest suunitlusest. See keskmine generatsioon ei kultiveeri enam nii intensiivselt klassikalist muinasjutuballetti, harrastab ka ajaloolist suurballetti mõõdukalt, seevastu pühendab end uute žanriliikide, tehisvormide ja loomulikult uute väljendusvahendite otsingutele. Viimaste puhul on klassikalise kooli mõju veel selgesti tuntav, kuid klassikaline kool pole enam kohustuslik lavaline kaanon.

Mai Murdmaa puhul ilmusid nimetatud jooned kuuekümnendate ja seitsmekümnendate aastate vahetusel lavateostes "Võlumandariin" ja ühe Haydni sümfoonia osa koreograafilises kujunduses. Tõsi küll - 1990. aasta ungari balletipublikule need lavastused ei ütleks eriti midagi (sensatsioonilisena ei tunduks need neile kindlasti), kuid seljataha jäetud versteposti saame kvalifitseerida ikkagi vaid ühe verstepostina. Eks laskem korraks peast läbi: veel kaks aastakümnet tagasi kuulus Bartók kahtlaste, kui mitte keelatud kujude hulka N Liidus. Sümfoonilise tantsu kohta kehtestatud kahtlustav hoiak hak-

kas alles aegapidi hajuma pärast seda, kui New York City Ballet oli Moskvast esitanud Balanchine'i ja Robbinsi teoseid. Murdmaa aga jätkas oma kursimuutmise alaseid püüdlusi, tõi lavale "Daphnisc ja Chloe", Vivaldi "Neli aastaaega" (viimastega sai tutvuda ka Berliini teatripublik) ja jõudes ette teistest nõukogude koreograafidest, "lõi hambad" järgmisesse keelatud õuna, lavastades "Meistri ja Margarita" balletivariandi.

Toodud loetelu viitab juba piisavalt kõnesoleva koreograafi algatusvalmidusele, kuid mitte lavastuste kvaliteedile. Viimasega seoses ma ei saa mainimata jätta, et kuigi Murdmaa tunneb hästi klassikalist kooli ja näitab värskete liikumisvormide kujundamisel üles suurt leidlikkust, iseloomustab tema lavastusi ühetaoline kahvatus, teiste sõnadega - vaatajana oleksin oodanud sageli rohkem põlemist, löögijõudu. Pean siin loomulikult silmas pinget tantsude ülesehituses, mitte tantsutehnilisi trikke ja atraktsioone. Noh, aga vaatame, millisele uuslavastusele sattusin maikuus?

Vahel juhtub - ja ka seekord juhtus nii - et eelnev mitmekülgne informatsioon viib vaataja segadusse. Erinevates keeltes väljaantud kavalehtedel tituleeriti esitatavat mitmel viisil: "Maarjamaa lunastus", "Lunastus" ja sellega asi veel ei lõpe, sest hilisematel konverentsidel esineb tükk juba ka "Ave Maria" nime all. Teatri enda rahvast see kõik ei paistnud häirivatki. Segadus suurenes veelgi kui üks juhtiv tarkpea teost "ballett-müsteeriumiks" tituleeris. Mida me siis pidime nägema? Missat? Müsteeriumimängu? Ei ühte ega teist.

See on aga kindel, et helilooja Kuldar Sink soovis oma muusika seostada eestiga - siit ka nimi "Maarjamaa". Ega sellepärast pole veel tarvis loota gregoriaani koraali intonatsioone partituuris. Ei - see muusika on üldjoontes kaasaegne, kuid ka see pole põhjus, mis kutsub kuulajas esile halastamatuid rahuldamatuse puhanguid. Tühja sellest, et esitusaparaadis on tunda ühetaolist megalomaaniat otsekui tahaks helilooja Wagnerit või Mahlerit üle trumbata (sümfooniaorkester, tugevdatud löökpillipartiid, kaks või kolm täiskasvanute koori, lastekoor, kardan et olen veel üht-teist unustanud nimetada). Kogu see hiiglaslik aparaat kostab lindilt tegelikult harmoonilise terviklikkusega. Kuid muusika ajaline maht on hirmuäratav - vaheaegu arvestamata tund ja kolmveerand! Osade pikkus on 20-25 minutit. Osad on aga järgmised: "Ave Maria", "Gloria", "Pater Noster", "Kyrie" ja lõpuks uuesti "Ave Maria". Osad erinevad ükstei-

sest oma kvaliteedi poolest. Esimene "Ave Maria" on võluvalt inventsioonirikas. Lihtsalt imekaunis. Ma juba hakkasin pead murdma, kellele usaldada Budapestis teose esitamine. "Glorias" on Sink tuntavalt silma heitnud Orffile, "Carmina Burana" ja "Catulli carmina" lahendustele, kuna domineerivad dünaamilised unisoonid ja on igati välditud polüfooniat, kuulaja on aga erinevate rütmide sakutada. See ei vähenda veel muusika mõjuvust, kuid järgnevate osade vältel olukord halveneb, helilooja kipub ennast üha enam kordama, tuues sellega laval kaasa murettekitavaid tagajärgi.

Kui lasta silmade eest läbi teose eelpool loetletud osad (ja ajagem nüüd pealegi juuksekarv lõhki), on kohe näha, et siin ei saa juttugi olla missast. Tegelikult just rõhutamist leidnud "Ave Maria" missa liturgiasse ei kuulu. Välja on jäetud aga näit. õpetuse või siis evangeeliumi osad. No hästi - ei ole missa. Aga miks siis müsteerium? Ka seda oleks raske ära seletada. Teatavasti on müsteeriumidel oma kindel väljakujunenud sündmuste ja tegelaste ring, nagu Aadam, Eeva, madu, Herodes ja Pilatus, Jeesuse kannatuste lugu, mainimata pühade teemade vahel kasutatavaid klounaadseid vahepalasid. Kõigest sellest ei olnud leida jälgegi, kui mitte arvestada lavastuse alguses vaatajaskonna tagalast esile marssivat rongkäiku - hulk täiskasvanuid ja lapsi, kes kandsid õlgadel pühakuju (viimasel oli millegipärast surnumask ees) ning kes liikusid sõna otseses mõttes vile ja trummipõrina saatel. Müsteeriumi jaoks on seda siiski vähevõitu, teatraalse võttena tundus see aga kuidagi liiga tuttav. Muide - vaatajaskonna kaasamise eesmärgil oli lavastuses veel üks aktsioon. Vist oli see neljandas osas. Tallinna balletikooli õpilased - jah, ka lapsed olid lavastusse kaasa tõmmatud - valgusid lavalt saali, et silitada ridade äärtel käeulatuses olevate vaatajate päid. On loomulik, et igaühel tekivad ikka omad assotsioonid. Mina näiteks meenutasin otsemaid ammunähtud etendust Gyôri Balleti esituses. Palju tähtsam on aga asjaolu, et minu jõudsalt hõreneva frisuuri kohendamise vältel ma ei jõudnud kunstilise vapustuseni, kuna aga pispõnnid kohusetundlikult sooritasid, mida neile oli kästud.

Tuleb välja - ei missa ^{aga} ja mitte müsteerium. Parema puudusel ristiksin teose oratoorium-balletiks, mille peamine tähtsus seisneb arvatavasti selles, et maailma selles kandis on koreograaf oma lavastuse lähtematerjaliks valinud religioosse temaatikaga muusikateose. Soovitud kunstilise mõju saavutamiseks on seda vähe ja vaatamata tüki tõsidusele ja paatosele ei julge ma sellele pikemat eluiga en-

nustada kui vast kaks hooaega. Üks minu erialakaaslastest sattus eten-
dust vaadates vihahoogu ja väitis, et kõik laval toimuv polevat mida-
gi muud kui pelgalt muusika illustratsioon. Mina isiklikult arvan tei-
siti. Minu meelest on asi nii, et partituur ja tegevus laval kulgevad
paralleelselt teineteise kõrval, ilma märgatavate, tajutavate kokku-
puutepunktiteta. Kuna aga muusika on täis lõpmatuid kordumisi, siis
ei pääse ka tegevus laval arvukatest enesekordamistest. Maisete köi-
dikute kütkest vabaneda igatseva inimese kuju on ülekuhjatud anumist
ja alandumist väljendavatest liigutustest, me näeme seda nii solo-
kui grupinumbrates, nii põlvili- kui püstiasendis ja see kõik vajutab
kogu koreograafiale oma tüütava pitseri. Võib olla "Gloria" osa oma
heroilise grupitantsuga moodustab mõningase vahelduse, siin aga segas
homofoonilise, valuliselt äralihtsustatud, staatilise mõjuga muusika.

Mul on tunne, et kogu produktsioonis on koer maetud sinna, et heli-
looja on püüdnud ütelda kõike ühekorraga (ja kindluse mõttes pidevate
kordamistega) ning et koreograaf ei ole märganud siin peituvat ohtu.
Lihtsalt venitamisest ei saa siin juttu olla, kuid oleks olnud vast
õige ja targem piirduda esimese "Ave Maria" põhjalikuma viimistlusega,
jääda ühe vaatuse piiridesse ja sellega pääseda vältimatute kordumiste
kuhjumisest. Kollektiivi kõrgetasemelised tantsijad töötasid distsi-
plineeritult ja suure ennastalgavusega, kuna solistid pidid vastu pa-
nema üliinimlikele füüsilistele koormustele.

Kontserdid.

Üks taoline kümnapäevane kokkutulek ei saa loomulikult läbi ilma
galaõhtuta, mille vältel alles või veel kohalviibivad osalised teevad
tavakssaanud rituaali kohaselt ühise etenduse. Nii nägime esinemas
Jeanne Yaskot, tutvusime Sveitsi ansambliga, kellest edaspidi veel
juttu tuleb, ka meessolisti esinemisega Helsinki balletist, ausalt
öeldes mitte eriti veenval koreograafilisel tasemel. Kuna aga eelne-
valt väljakuulutatud rootsi ansambel meie kõikide kurvastuseks üri-
tusele siiski tulemata jäi, tuli programmi suuremat osa täita võõrus-
tajal - Estonia balletitrupil. See olukord andis soodsa võimaluse "mo-
mentvõtete" kaudu heita pilk trupi õige mitmetahulisele ettevalmistu-
sele. Nii näiteks võisime klassika osas jälgida väga kaunilt ettekan-
tud pas de deux'd balleti "Giselle" esimesest vaatusest. M.Murdmaa
lüürilis-impressionistliku tahu loomingust kandis teine tantsijate

paar ette "Kevade" Vivaldi "Neljast aastaajast".

Jällegi uue paari esituses oli laval M.Murdmaa süngemat nägemust väljendav "Malagueña", milles oli näha kõrvuti nii klassika kui diskreetse ekspressionismi väljendusvahendeid. Tantsus osales poolalasti mees mustas. Ta väljendas heitlusi ja kannatusi (tagantjärgi mõeldes ta vast oligi surmaeelses heitluses.) Ilmus veetlev naiskuju, peas läbipaistev must loor. Mehe ja naise vahel tekkis vastastikune kiindumus, millest mees otsekui ammutas uut jõudu, mille külge klammerduda, nagu päästva õlekõrre külge. See side pidi aga lõpuks katkema, ja kui naine rebis peast musta loori, selgus, et ta ei toonud endaga elu jätkumist, vaid selle viimaseid hetki. Lüürilisusega läbipõimitud morni alatooniga duett oli see, ja väga võimalik, et valides markantsemaid, äärmuslikumaid liigutustevorme, oleks Murdmaa selles loomingunäites eeleegiline värvivarjund kaotsi läinud. Siin sõltub nähtule langetatud hinnang juba isiklikust maitsest.

Kirjeldatud galaõhtust osutus mõnevõrra õpetlikumaks 20. mail korraldatud matinee, kuigi paberite järgi oli tegemist pelgalt eksami-kontserdiga. Selle ürituse finess seisis asjaolus, et siin liitusid kõigi kolme balti riigi pealinnade balletikoolid ühisesse üritusse. Programmi täitsid seega Vilniuse, Riia ja Tallinna balletikasvandikud. Seejuures sooritasid Tallinna balletikooli lõpetajad oma esinemiseksami. Niisiis sai vaatajaskond pärast viimast tantsunumbrit aplodeerida pidulikule diplomitseremooniale.

Kõik algas pühapäevameeleolus. Teatrisse saabus hulgaliselt punetavate põskedega külalisi - vaatajaid lillekimpudega käes. Saal oli puupüsti täis - vaevalt nõelgi oleks lisaks ära mahtunud. No muidugi - võiks tavapäraselt ja äraproovitud kombel väita - kohal on peamiselt tuttavad ja sugulased oma lemmikuid imetlemas. See on tõsi, kuid ma vast ei politiseeri üle kui viitan sugulussidemete ühele teisele vormile. See oli ka mingi vaikne, bravuuritsemisest vaba baltikumi ühtsuse demonstratsioon.

Ma lihtsalt loen üles esimeses pooles esitatud tantsud. Kanti ette meesõpilaste alati möödapääsematu number - soolod "Tarass Bulbast", duetid ballettidest "Coppélia", "Paquita" ja "Giselle" esimesest vaatusest. Siis veel Petipa koreograafiaga "Bolero" Pugni muusikale jne. Väga meeleolukalt ja täiesti professionaalsel tasemel kanti ette Chopiniana 7. valss. Ja kuigi ma pole isiklikult balleti "Korsaar" üldtuntud dueti austaja, pean tunnistama, et see pas de deux esitati lait-

matult ja efektselt.

Kui esimene pool viidi läbi kõigi kolme balletikooli poolt, oli eeskava teine pool kitsalt Tallinna kooli päralt. Tuli esitamisele "Aurora pulm", teiste sõnadega balleti "Uinuv kaunitar" III vaatus. Lavastus oli üllatavalt elegantne, läbiviiduna üldjoontes tuntud kujul. Ütlesin "üldjoontes", sest divertismendi numbrite hulgast oli välja jäetud "Pöialposte ja hiiglase" stseen ja kui juba venitati - arvan mina - oleks olnud parem kärpida vaatuse alguse õnnetut promenaadi-see-riat. Nii aga oli etenduse esimene kolmandik sisustatud vaid jalutus- te ja käitumiselementidega ja alles pärast kogu seda pikka lugu sai lavale tulla "premjäär". "Sinilind" ja "Saabastega kass" oma ilusasti õnnestunud duettidega ja ka suure pas de deux' ettekandetase ei jätnud midagi soovida.

Üldse - milline on siis Tallinna kool, otsustades nüüd juba nii kasvandike kui valmis tantsijate esinemiste järgi. Nagu nägime on klassikaline koolitatus ja taotlus töötada prestiisselt kahtlemata olemas, samaaegselt annab ennast tunda mingi taltsas dünaamikavaegus. Mul pole selle asjaolu põhjused teada, kuid teisalt võin rõõmuga kuulutada, et haarde poolest ei saaks leningradi ega pariisi tantsijannad palju enam pakkuda kui siinsed baleriinid.

Lõpuks veel üks küsimus, mis kutsub ka ballettmeistrite-pedagoogide hulgas esile elavaid vaidlusi. See on küsimus, mis on ikkagi eksamikontsertide eesmärk? Ühelt poolt võib paika pidada seisukoht, et kasvandikud peaksid siin demonstreerima oma klassikalist koolitust ja perfektset erialalist ettevalmistust. Teiselt poolt aga nõutakse, et ka eksamikontsertide vaatajaskond peaks nägema midagi värsket ja novaatorlikku. Sellest veelgi tähtsam on aga anda oma lavategevust alustavatele tantsijaile võimalus tõestamaks, et nad valdavad erinevaid stiile ja on võimelised ka teistsuguse vaimse suunitlusega tantsude koreograafiliseks tõlgendamiseks. Vahepeal toimunud Budapesti Riikliku Balletikooli lõpueksam veenis mind teise variandi kasuks. Ma ei taha kogu seda küsimuste kompleksi jäägitult Tallinna kooli kaela ajada - probleemide ring on tegelikult märksa laiem - nähtud programm lihtsalt suunad mu tähelepanu nimetatud dilemmale.

Üks soome tantsuteater.

Soomlaste, meie põhjapoolsemate hõimude, poolt oli festivalile delegeeritud üks väike äsjasündinud ansambel. ERI tantsuteater loodi